

บทที่ 1

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหาที่ทำการวิจัย

ในทัศนะของนักรัฐศาสตร์อย่างเช่น Samuel P. Huntington ได้เคยเสนอทฤษฎีคลื่นลูกที่สามของประชาธิปไตยไว้ในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 ดังปรากฏในหนังสือ *The Third Wave : Democratization in the Late Twentieth Century* โดยในหนังสือเล่มดังกล่าวได้แบ่งคลื่นของประชาธิปไตยออกเป็น 3 ยุค¹

คลื่นประชาธิปไตยยุคที่หนึ่ง เป็นยุคที่มีความเชื่อมโยงกับการขยายตัวของลัทธิทุนนิยม (capitalism) และการสร้างตลาดโลก (global market) ควบคู่ไปกับการแพร่กระจายแนวคิดการปกครองในระบอบประชาธิปไตย (democratic regime)

คลื่นประชาธิปไตยยุคที่สอง เกิดจากความพ่ายแพ้ของการปกครองระบอบฟาสซิสต์ (Fascist)

คลื่นประชาธิปไตยยุคที่สาม เกิดจากผลผลิตหรือผลลัพธ์ 5 ประการ ดังนี้

- **ประการที่หนึ่ง** การขาดความชอบธรรมของระบอบการปกครองแบบเผด็จการอำนาจนิยม (authoritarian)
- **ประการที่สอง** ความคาดหวังที่สูงของบรรดาชนชั้นกลาง (middle classes) อันเป็นผลมาจากการที่เศรษฐกิจมีการเจริญเติบโต (economic growth) ในทศวรรษ 1960
- **ประการที่สาม** การได้รับเสรีภาพหรือการได้รับการปลดปล่อยให้มีเสรีภาพของ “Catholic Church” รวมทั้งใน ส่วน “The Second Vatican Council” ในปี 1963 – 1965 ช่วยทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนรูปศาสนาของชาติ
- **ประการที่สี่** การเปลี่ยนแปลงนโยบายการจัดระเบียบโลก อาทิ กรณีของสหภาพยุโรป การเปลี่ยนแปลงนโยบายของผู้นำสหภาพโซเวียตและต่อมาเกิดการล่มสลายของสหภาพโซเวียตและการปกครองของระบอบคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันออก เป็นต้น รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงนโยบายของสหรัฐอเมริกาอย่างรวดเร็วเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน
- **และประการสุดท้าย** ผลกระทบของการเจริญเติบโต การขยายเครือข่ายการสื่อสารที่มีลักษณะของการแพร่กระจายไปทั่วโลก (global growth of communication network)

ผลผลิตหรือผลลัพธ์ 5 ประการข้างต้นนี้ได้นำมาสู่การเกิดคลื่นประชาธิปไตยในยุคที่สาม ซึ่งในทัศนะของ F. Fukuyama² เห็นว่าปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นข้างต้นเป็นการแสดงถึงนัยสิ้นสุดของ

---

¹ Samuel P. Huntington. 1991. *The Third Wave : Democratization in the Late Twentieth Century*. London :Norman University of Oklahoma Press.

² F. Fukuyama. 1992. *The End of the History and the Last Man*. London: Hamish Hamilton.

ประวัติศาสตร์ หลังจากการสิ้นสุดหรือล่มสลายของสหภาพโซเวียตและการสิ้นสุดของระบอบคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันออกและการพังทลายของกำแพงเบอร์ลินในปี 1989

นอกจากนี้ Fukuyama ยังเห็นว่าไม่มีที่สำหรับ “ลัทธิทุนนิยม” และประชาธิปไตยแบบตัวแทน (representative democracy) หรือประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม (liberal democracy) ที่ไม่สามารถเป็นทางเลือกได้อีกต่อไป ทั้งนี้เพราะกลไกทางการเมืองในระบอบดังกล่าวที่เคยจัดการประเด็นต่างๆ ที่เคยเกิดขึ้นในอดีตได้อย่างได้ผลกลับไม่สามารถจัดการแก้ไขประเด็นต่างๆ ที่เกิดขึ้นใหม่ๆ ได้อีกต่อไป ประเด็นเหล่านี้ทำให้ Fukuyama ถึงกับได้กล่าวว่า “การสิ้นสุดของประวัติศาสตร์ (The End of the History) ได้เกิดขึ้นแล้ว”³

ขณะเดียวกันคลื่นลูกที่สามของ Huntington ได้กลายเป็นแรงบันดาลใจของโลก (Global Inspiration) และในแง่ที่กล่าวมา “ประชาธิปไตยแนวทางใหม่” หรือ “ประชาธิปไตยทางเลือก” ได้กลายเป็นหรือมีฐานะเป็นรูปแบบประชาธิปไตยที่ประเทศต่างๆ คาดหวังให้เกิดขึ้นในลำดับต้นๆ ในบริบทโลก (Global Primacy)⁴

เมื่อเป็นเช่นนั้นนักวิชาการทางรัฐศาสตร์จำนวนมากจึงถือว่า “ประชาธิปไตยแนวทางใหม่” หรือ “ประชาธิปไตยทางเลือก” ถือเป็นทางเลือกใหม่หรือถือเป็น “การเมืองแนวใหม่” (new politics) ที่เสนอโดย Anthony Giddens⁵ ที่เรียกว่า “ทางเลือกที่สาม” (the third way)

การที่เกิดแนวคิดเกี่ยวกับ “การเมืองแนวใหม่” เกิดขึ้นเนื่องจากในระยะหลังการเมืองแบบตัวแทนหรือประชาธิปไตยแบบตัวแทนเน้นการแข่งขันระหว่างพรรคการเมืองเพื่อเข้าไปเป็นรัฐบาลที่เน้นการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นโดยใช้กฎหมายเป็นหลัก แต่การใช้กฎหมายดังกล่าวแทนที่จะคลี่คลายปัญหาได้กลับกลายทำให้สถานการณ์บานปลายออกไปและเพิ่มความขัดแย้งมากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันก็เกิดการคอร์รัปชันรูปแบบต่างๆ อาทิ การคอร์รัปชันทั่วไป การคอร์รัปชันเชิงนโยบาย การคอร์รัปชันในรูปของผลประโยชน์ทับซ้อน (conflict of interest) เป็นต้น ซึ่งการคอร์รัปชันดังกล่าวเป็นเรื่องของการที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ได้ใช้อิทธิพล (influence) ทางใดทางหนึ่งของอำนาจหน้าที่ของตนเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์จากสาธารณชนหรือหน่วยงานที่สังกัดให้ตนเองหรือพวกพ้องของตน⁶

³ Ibid.

⁴ A. Mc Grew. 1997. *The Transformation of Democracy*. Cambridge: Polity Press ; C. Offe.1984. *Contradiction of Welfare State*. Cambridge; Mass Press.

⁵ Anthony Giddens. 2000. *The Third Way : The Renewal of Social Democracy* Cambridge: Polity Press.

⁶ เสาวนีย์ ไทยรุ่งโรจน์ และคณะ. 2553. *โครงการประเมินสถานการณ์ด้านการทุจริตในประเทศไทย*. เสนอคณะอนุกรรมการฝ่ายวิจัย สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.

ที่เป็นเช่นนั้นเพราะบรรดานักวิชาการทางรัฐศาสตร์หลายท่าน อาทิ E. Laclan และ Mouffe, C. Offe C. Mouffe⁷ etc. นักวิชาการทางรัฐศาสตร์เหล่านี้เห็นว่า “การเมืองแบบเก่า” นอกจากไม่สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งดังกล่าวมาข้างต้นได้แล้ว ยังเห็นว่าสังคมในช่วงนั้นมีปัญหาเกิดขึ้นมากมาย เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาสิทธิมนุษยชน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีความขัดแย้งอื่นๆ ตามมา ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งทางเชื้อชาติ เพศ ศาสนา เป็นต้น

ในแง่ของหลักการ การเมืองแนวใหม่มีฐานคิดที่ว่า อำนาจ (power) มาจากประชาชนไม่ได้มาจากการช่วงชิงอำนาจรัฐของผู้แทนราษฎร อำนาจของประชาชนจะกระจายไปทุกปริมณฑลหรืออาณาบริเวณ โดยมีเป้าหมายของการต่อสู้ไม่ใช่เพียงเพื่อล้มล้างระบบ แต่เพื่อการยอมรับความแตกต่างและโอกาสในการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจชีวิตของตนเอง

นอกจากนั้นหากพิจารณาในแง่ของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (power relationship) ความสัมพันธ์เชิงอำนาจไม่ได้อยู่ที่การถูกกำหนดอย่างตายตัวตามสถานภาพเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว ในทัศนะของ Foucault⁸ เห็นว่าอำนาจไม่ได้อยู่ที่โครงสร้างทางการเมือง ไม่ใช่สิ่งที่ครอบครองโดยรัฐ หรือชนชั้นหนึ่งชนชั้นใด หากแต่อำนาจมีลักษณะเป็นเครือข่าย (network) และดำรงอยู่ได้โดยวาทกรรม (discourse) และอยู่ในบริบทย่อยๆ ขณะเดียวกันการลุกขึ้นมาเรียกร้องของสิทธิของสตรี สิทธิของเด็ก หรือพวกอ่อนแอพวกด้อยโอกาส พวกที่ถูกกดขี่ เป็นต้น ต่างเป็นไปเพื่อมีส่วนร่วมในสังคมหรือเพื่อปกครองตนเอง (self-government) เป็นสำคัญ

ในแง่ดังกล่าว “การเมืองแนวใหม่” ก็คือ “ประชาธิปไตยแนวทางใหม่” หรือ “ประชาธิปไตยทางเลือก”^{*} ในทางตรงกันข้าม “การเมืองแบบเก่า” ก็คือ “การเมืองแบบตัวแทน” หรือ “ประชาธิปไตยแบบตัวแทน” โดยลักษณะสำคัญของ “การเมืองแนวใหม่” คือ การที่ประชาชนเป็น “ผู้เล่น” ไม่ใช่ “ผู้ดู” ต่างกับ “การเมืองแบบเก่า” ที่ประชาชนเป็นเพียง “ผู้ดู” ไม่ใช่ “ผู้เล่น”

⁷ E. Laclan and C. Mouffe. 1985. *Hegemony and Socialist Strategy : Toward a Radical Democratic Politics*, Trans Winston More and Paul Cammock. London: Verso. ; C. Offe, “New Social Movement Challenging the Boundaries of Institutional Politics” *Social Research* vol. 52 No.4 Winter, 1985; C. Mouffe. 1993. *The Return of the Political*. London: Verso Press.

⁸ M Sarup. 1988. *An Introductory Guide to Post Structuralism and Post-modernism*. N.Y. London: Harvester Wheatsheaf, Finlayson and J. Valentine (Eds.).2002. *Politics and Post-Structuralism : An Introduction*. Edinburgh : Edinburgh University Press.

* อ่านรายละเอียดเกี่ยวกับ “ความไม่พอใจในประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมและประชาธิปไตยแบบทางเลือก” ได้ใน Michael Saward (ed.) 2007. *Democracy : Critical Concepts in Political Science*, Volume IIV, London: Routledge. ; Barbara Wejnert (ed.).2010. *Democracy Paths and Trend*. United Kingdom: Emerald. ; Johanna Kantala and Judith Squires.2010. “The New Politics of Equality” in Colin Hay (ed.). *New Directions in Political Science : Responding to the Challenges of an Interdependent World*. United Kingdom: Palgrave Macmillan.

ในกรณีของการเมืองไทยรูปธรรมของ “การเมืองแนวใหม่” เริ่มเกิดขึ้นจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้เริ่มวางบทบาทของประชาชน “ไม่ใช่เพียงผู้ดู” แต่เป็น “ผู้เล่น” หรือ “ผู้แสดง” ในกระบวนการทางการเมือง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ให้ความสำคัญกับ “การเมืองแนวใหม่” หรือ “ประชาธิปไตยแนวทางใหม่” หรือ “ประชาธิปไตยทางเลือก” ชัดเจนเป็นรูปธรรม หรือบางที่เรียกว่า “การเมืองภาคประชาชน” หรือ “การเมืองของพลเมือง” ซึ่งที่มาหรือแนวคิดของ “การเมืองภาคประชาชน” หรือ “การเมืองของพลเมือง” มากจากแนวคิดของ “ข้อเสนอกรอบความคิดในการปฏิรูปการเมืองไทย โดยคณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย หรือ “คพป.”⁹ รวมทั้งนักรัฐศาสตร์อย่างเช่น อเนก เหล่าธรรมทัศน์¹⁰ ได้เขียนแนวคิดเกี่ยวกับ “การเมืองของพลเมือง ขณะเดียวกันก็ได้แสดงให้เห็นว่าการเมืองของพลเมืองแตกต่างไปจากการเมืองของนักการเมือง หรือการเมืองแบบตัวแทนอย่างไร

หากจะกล่าวโดยสรุปนัยของการเมืองของพลเมืองสามารถสรุปได้ว่า “การเมืองของพลเมือง” ตามนัยของ อเนก เหล่าธรรมทัศน์ คือ “ประชาธิปไตยที่ปกครองโดยตนเอง” หรือ “ประชาธิปไตยแนวทางใหม่” หรือ “ประชาธิปไตยทางเลือก” ที่ประชาชนหรือพลเมืองจะเข้ามามีส่วนร่วมโดยตรงมากขึ้นซึ่งจะทำให้เกิดประชาธิปไตยเข้มแข็ง (strong democracy) โดยประชาธิปไตยเข้มแข็งตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดหลักการที่ว่า ชุมชนของพลเมืองภาคประชาชนที่มีการปกครองตนเองโดยพลเมือง ภาคประชาชนที่มารวมตัวกันโดยมีผลประโยชน์ที่มีลักษณะเหมือนหรือคล้ายคลึงกัน มีเป้าหมายร่วมกัน มีศักยภาพ และมีการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันโดยมีคุณธรรม และการมีทัศนคติแบบพลเมือง (civic attitude)

หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งประชาธิปไตยเข้มแข็ง (strong democracy) หมายถึง การปกครองที่พลเมืองภาคประชาชนในชุมชนปกครองตนเองด้วยการเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในงานสาธารณะ (public affair) บางเรื่องในบางเวลา โดยเน้นให้พลเมืองภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเข้มข้นให้มากที่สุด ขณะเดียวกันมีการส่งเสริมในเรื่องของคุณธรรม (virtue) ควบคู่ไปด้วย ซึ่งมีนัยยะของความหมายที่ใกล้เคียงและทับซ้อนกับประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (participation democracy) เป็นอย่างมาก

จากที่กล่าวมาข้างต้นเป็นการแสดงให้เห็นว่าทำไมการเมืองของนักการเมืองหรือการเมืองแบบตัวแทนซึ่งถือเป็น “การเมืองแนวเก่า” จึงถูกแทนที่ด้วย “การเมืองแนวใหม่” ที่เป็น “การเมืองของพลเมือง” หรือ “การเมืองภาคประชาชน” ซึ่งอาจเรียกว่า “ประชาธิปไตยแนวทางใหม่” หรือ “ประชาธิปไตยทางเลือก” ที่มีหลากหลายรูปแบบ เช่น ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (participatory

⁹ คณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย. 2538. *ข้อเสนอกรอบความคิดในการปฏิรูปการเมืองไทย* สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนการวิจัย (สกว.)

¹⁰ อเนก เหล่าธรรมทัศน์. 2554. *การเมืองภาคพลเมือง*. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.; Benjamin R. Barber. 1984. *Strong Democracy : Participatory Politics for a New Age*, London: University of California Press.

democracy) “ประชาธิปไตยแบบเข้มแข็ง”(strong democracy) “ชุมชนประชาธิปไตย” (communitarian democracy) เป็นต้น

ในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้เปิดโอกาสให้เอื้อต่อการเกิดประชาธิปไตยแบบทางเลือกหรือประชาธิปไตยแนวทางใหม่อยู่หลากหลายแนวทาง เช่น การทำประชาพิจารณ์”(public hearing) การทำประชามติ (referendum) เป็นต้น ซึ่งถือเป็นตัวอย่างหนึ่งของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

รวมทั้งการให้สิทธิชุมชนตามมาตรา 66 โดยมีเจตนารมณ์เพื่อรับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่นและชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม และมาตรา 67 เพื่อคุ้มครองสิทธิชุมชนในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์บำรุงรักษาและได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ¹¹ เป็นต้น ซึ่งถือเป็นหลักการหนึ่งของแนวคิดชุมชนประชาธิปไตย (communitarian democracy) เพราะตามแนวคิดหลักของประชาธิปไตยรูปแบบนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดที่การยอมรับศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์และการคงอยู่ร่วมกันในชุมชน สังคม

ทั้งนี้ ชุมชนประชาธิปไตย (communitarian democracy) เป็นสิ่งที่ตั้งอยู่บนหลักการที่สำคัญ 3 ประการ¹²

- **ประการแรก** ชุมชนมีอธิปไตยในการปกครองตนเอง (self – government) โดยการเมืองอธิปไตยในการปกครองตนเองเกิดขึ้นได้หลายรูปแบบ ทั้งที่เกิดจากการรวมตัวกันเป็นชุมชน เกิดจากการเลือกตั้ง เกิดจากการจัดตั้งจากองค์กรชุมชน (หรือองค์กรชาวบ้าน) เกิดจากการรวมตัวกันขึ้นตามสภาพธรรมชาติ (natural setting)

องค์กรเหล่านี้มีสิทธิอำนาจในการปกครองตนเอง หรือดำเนินการพัฒนาชุมชนบนหลักการที่ชุมชนมีอธิปไตยในการปกครองตนเองโดยชุมชนเพื่อชุมชน

- **ประการที่สอง** ชุมชนมีอธิปไตย มีสิทธิชุมชนในความเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติ ในแง่ของการมีส่วนร่วมในการจัดการบำรุงรักษาและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลยั่งยืน

สิทธิของชุมชนของบุคคลในชุมชนดังกล่าวจะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งนี้การดำเนินการโครงการ การได้ใช้ประโยชน์ หรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิด

¹¹ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา สำนักกฎหมาย. 2554. *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 (แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2554)*. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.

¹² อานรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้โน พิตยา ว่องกุล. 2542. *สร้างสังคมใหม่ : ชุมชนประชาธิปไตย-ธรรมาธิปไตย*. กรุงเทพฯ : โครงการวิถึทรรศน์ ; พิธีธ บุนยรัตพันธุ์ และคณะ. 2555. *การศึกษาเพื่อพัฒนานโยบายและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม*. พิษณุโลก : สถาบันเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน มหาวิทยาลัยนเรศวร; คณะกรรมการปฏิรูป. 2554. *แนวทางการปฏิรูปประเทศไทย : ข้อเสนอต่อพรรคการเมืองและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง*. นนทบุรี : สำนักงานปฏิรูป. (หนังสือเล่มนี้ได้มีข้อเสนอที่สำคัญอยู่หลายเรื่อง แต่ข้อเสนอในการปฏิรูปเรื่องหนึ่งที่สำคัญคือการปฏิรูปโครงสร้างอำนาจซึ่งตามเจตนารมณ์ของข้อเสนอในการปฏิรูปเรื่องนี้มีหลักการที่จะนำไปสู่การพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนหรือชุมชนประชาธิปไตย)

ผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพจะกระทำไม่ได้ เว้นแต่จะได้มีการศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของชุมชน โดยจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของชุมชน ภาคประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) ก่อน

• **ประการที่สาม** ชุมชนมีอิทธิพลในการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา แนวทางแก้ไขปัญหา การตัดสินใจในการกำหนดความต้องการของตนของชุมชนของตน รวมทั้งการมีส่วนร่วมจัดลำดับความสำคัญก่อนหลัง ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการวางแผนกำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินการ การดำเนินงานตามโครงการ และการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล

จากที่กล่าวมาถึงหลักการของชุมชนอธิปไตยหรือประชาธิปไตยชุมชนจะเห็นได้ว่าชุมชนในสังคมไทยหลายชุมชนมีหลักการของความเป็นชุมชนอธิปไตยอยู่หลากหลายชุมชน ในขณะเดียวกันชุมชนอธิปไตยหรือประชาธิปไตยชุมชนก็เป็นแนวคิดหลักที่สำคัญในการพัฒนาประชาธิปไตยและสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคม เนื่องจากรากฐานของชุมชนที่เข้มแข็งจะเป็นฐานรากที่สำคัญของประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง อีกทั้งยังเป็นฐานรากที่สำคัญในการแก้ปัญหาความยากจน ปัญหาความเหลื่อมล้ำ และปัญหาอื่นๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม

นอกจากนี้องค์กรชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เป็นองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งในปัจจุบันนั้นล้วนมีรากฐานที่มาจากชุมชนที่มีปัญหา ไม่ว่าจะเป็นการที่คนในชุมชนบุกรุกป่า ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ แต่จากการร่วมกันแก้ไขปัญหาของคนในชุมชน ทำให้ชุมชนเหล่านั้นกลายเป็นองค์กรชุมชนที่มีความเข้มแข็งจากลักษณะประชาธิปไตยชุมชน ที่หยั่งรากลงในองค์กรชุมชนเหล่านั้น

จากความสำคัญของชุมชนอธิปไตย จึงนำมาสู่ประเด็นคำถามวิจัย ดังนี้

1. บริบททางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการบริหารในชุมชนมีผลต่อการสร้างชุมชนอธิปไตยหรือไม่
2. ชุมชนอธิปไตยก่อเกิดภายใต้บริบทองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งหรือไม่
3. มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้างที่เกิดขึ้นต่อการสร้างชุมชนอธิปไตย
4. มีแนวทางแก้ไขปัญหาลักษณะที่ส่งผลต่อการสร้างชุมชนอธิปไตยอย่างไร

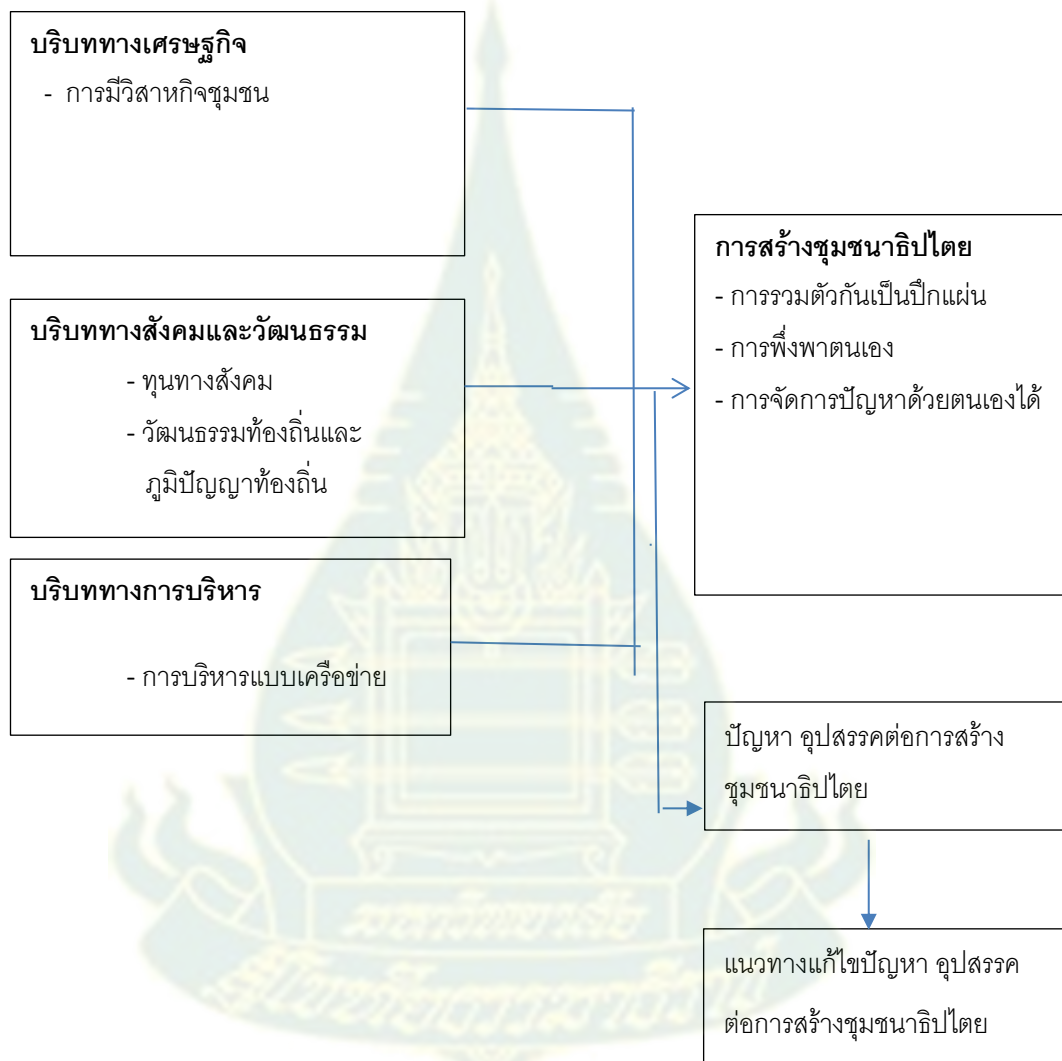
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาบริบททางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการบริหารในชุมชนที่มีผลต่อหรืออิทธิพลต่อการสร้างชุมชนอธิปไตย หรือประชาธิปไตยชุมชน
- 2) เพื่อศึกษาลักษณะชุมชนอธิปไตยหรือประชาธิปไตยชุมชนที่สามารถเกิดขึ้นจากปัจจัยหรือเงื่อนไขภายใต้บริบทชุมชนที่เข้มแข็ง
- 3) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้นต่อการสร้างชุมชนอธิปไตย หรือประชาธิปไตยชุมชน

4) เพื่อเสนอแนวทางแก้ไข ปัญหา อุปสรรคต่อการสร้างชุมชนชนาธิปไตยหรือประชาธิปไตย ชุมชน

1.3 สมมุติฐาน -

1.4 กรอบแนวคิดการวิจัย

1.5 นิยามศัพท์

ชุมชนาธิปไตย คือ ประชาธิปไตยชุมชนที่คนในชุมชนมีการรวมตัวกัน เป็นชุมชนที่พึ่งพาตนเองได้ จัดการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองได้ บนรากฐานที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหา และ กำหนดวิถีทางของชุมชนเอง

องค์กรชุมชนเข้มแข็ง คือการรวมตัวของสมาชิกชุมชนในลักษณะเครือข่ายความร่วมมือต่อ ประเด็นปัญหาป่าชุมชน

วิสาหกิจชุมชน คือ เศรษฐกิจชุมชนที่อยู่บนฐานของการผลิตในชุมชน โดยคนในชุมชน และเพื่อคนในชุมชนเป็นสำคัญ

ทุนทางสังคม คือ การที่บุคคลในสังคมมารวมตัว-ร่วมคิด-ร่วมทำ โดยมีการคำนึงถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์ ความเป็นธรรมในสังคม และประโยชน์ต่อส่วนรวม บนฐานของความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

การบริหารแบบเครือข่าย คือ การบริหารปกครองที่มีคุณลักษณะของการมีส่วนร่วมโดยตรง มีการปรึกษาหารือ การมีโอกาสนสะท้อนความคิดเห็นของสมาชิก โดยการบริหารจะเป็นการบริหารในรูปของเครือข่ายที่มีลักษณะแนวนราบ (horizontal)

1.6 ขอบเขตงานวิจัย

1) ขอบเขตด้านเนื้อหา มุ่งเน้นในการศึกษาการสร้างชุมชนอาชีพไทยหรือประชาธิปไตยชุมชน โดยศึกษาในมิติบริบททางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการบริหารในชุมชนที่มีต่อการสร้างชุมชนอาชีพไทย มิติลักษณะชุมชนอาชีพไทย (ประชาธิปไตยชุมชน) ที่เกิดขึ้นจากปัจจัยหรือเงื่อนไขภายใต้บริบทองค์กรชุมชนเข้มแข็ง มิติปัญหา อุปสรรคต่อการสร้างชุมชนอาชีพไทย และเสนอแนวทางแก้ไข ปัญหา อุปสรรคต่อการสร้างชุมชนอาชีพไทย

2) ขอบเขตด้านพื้นที่ องค์กรชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 13 ชุมชน

3) ขอบเขตด้านระยะเวลา ศึกษาองค์กรชุมชนเข้มแข็งระหว่างเดือน กันยายน 2558 – กันยายน 2559

1.7 วิธีการศึกษา

การวิจัยแบบผสมผสาน (mixed methods research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณผสมผสานกับการวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ ประชาชนที่เป็นสมาชิกและอยู่ในพื้นที่ขององค์กรชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 19 จังหวัด ได้แก่ จังหวัด กาฬสินธุ์ ขอนแก่น ชัยภูมิ นครพนม นครราชสีมา บุรีรัมย์ มหาสารคาม มุกดาหาร ยโสธร ร้อยเอ็ด เลย ศรีสะเกษ สกลนคร สุรินทร์ หนองคาย หนองบัวลำภู อำนาจเจริญ อุตรธานี อุบลราชธานี โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างอย่างเฉพาะเจาะจง จำนวน 7 จังหวัด ได้แก่ กาฬสินธุ์ ชัยภูมิ มหาสารคาม ยโสธร บุรีรัมย์ มุกดาหาร และเลย รวมทั้งสิ้น 13 องค์กรชุมชน

ในพื้นที่ 7 จังหวัด 13 องค์กรชุมชน เลือกกลุ่มตัวอย่างสมาชิกองค์กรชุมชน จำนวน 1,300 คน องค์กรชุมชนละ 100 คน โดยใช้เกณฑ์การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงเพื่อกระจายกลุ่มตัวอย่างให้เหมาะสมและตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัย ใช้แบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าสถิติ ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

การวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้ให้ข้อมูลหลักสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยได้แบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักเป็น 3 กลุ่ม ใน 7 จังหวัด 13 องค์กรชุมชน จำนวน 28 คน

กลุ่มที่ 1 กลุ่มแกนนำองค์กรชุมชน 13 องค์กรชุมชน องค์กรชุมชนละ 1 คน รวม 13 คน

กลุ่มที่ 2 กลุ่มเจ้าหน้าที่จากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีที่ทำการที่จังหวัดขอนแก่น จำนวน 2 คน*

กลุ่มที่ 3 กลุ่มปราชญ์ชาวบ้านหรือภาคประชาสังคมในองค์กรชุมชนเข้มแข็ง 13 องค์กรชุมชน องค์กรชุมชนละ 1 คน รวม 13 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้เอกสาร (documents) และ การใช้การสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (key-informants) การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (descriptive analysis)

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1) มีองค์ความรู้ในการเข้าใจถึงบริบททางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการบริหารในชุมชนที่มีต่อการสร้างชุมชนอาชีพโดย (ประชาธิปไตยชุมชน)

2) มีองค์ความรู้ในการเข้าใจถึงลักษณะชุมชนอาชีพโดย (ประชาธิปไตยชุมชน) ที่เกิดขึ้นจากปัจจัยหรือเงื่อนไขภายใต้บริบทองค์กรชุมชนเข้มแข็ง

3) มีองค์ความรู้ในการเข้าใจถึงปัญหา อุปสรรคต่อการสร้างชุมชนอาชีพโดย (ประชาธิปไตยชุมชน)

4) ทราบแนวทางแก้ไข ปัญหา อุปสรรคต่อการสร้างชุมชนอาชีพโดย (ประชาธิปไตยชุมชน)

5) มีตัวแบบหรือกรอบในการวิเคราะห์อันจะเป็นพื้นฐานนำไปสู่การพัฒนากรอบการศึกษาใหม่ๆ ในการสร้างชุมชนอาชีพภายใต้บริบทองค์กรชุมชนเข้มแข็งในภูมิภาคอื่นของประเทศไทย

6) มีแนวทางในการสร้างชุมชนอาชีพโดย (ประชาธิปไตยชุมชน) ภายใต้บริบทองค์กรชุมชนเข้มแข็ง เพื่อเป็นการเสริมพลังให้ภาคส่วนสังคมสามารถเพิ่มทางเลือกการใช้ชีวิตในสังคมและมีส่วนร่วมในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองได้อย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรี

---

* สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช) ภาษาอังกฤษใช้คำว่า Community Organization Development Institute (CODI) เป็นองค์การมหาชน มีสำนักงานใหญ่อยู่ที่กรุงเทพมหานคร และมีสำนักงานสาขาอีก 5 สำนักงาน แบ่งตามพื้นที่ภูมิภาค ได้แก่ สำนักงานภาคกรุงเทพฯ ปริมณฑลและตะวันออกเฉียง สำนักงานภาคกลางและตะวันตก สำนักงานภาคเหนือ สำนักงานภาคใต้ และสำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งเป็นสำนักงานที่รับผิดชอบในพื้นที่ที่ทำการศึกษามีที่ตั้งอยู่ที่จังหวัดขอนแก่น